

Blazovich László¹

A kamat két középkori jogkönyvben

A kamat tőke (pénz) kölcsönzése fejében adott járadék. A hitelező ugyanis meghatározott időre a kölcsönzőnek adja át a tőke hasznosításának lehetőségét, azaz a tőke az ő számára „dolgozik”. Amilyen régi a kölcsönzött tőke után szedett járadék, olyan régi a törekvés a járadék-, a kamatszedés megakadályozására. Az *antiquitas* idején a görögök és rómaiak a kamatot gyakran a jó szokás elleni vétségnek tekintették, mert a nyereséget mindenekelőtt a hasznos munkateljesítmény eredményeként tekintették.

A római jogbölcselet azonban a kamatot a tőke hozadékának, gyümölcsének tekintette. Már a tizenkét táblás törvények tiltották az évi tizenkét százalékosnál magasabb kamat kikötését, illetőleg később 8,33 százalékos kamatlábat használtak. A római köztársaság végén a tizenkét százalék (*centesimae usure*) volt forgalomban, amit később Justinianus császár a felére (hat százalék) csökkentett, azonban a veszélyes ügyletekben, például a tengeri szállítással kapcsolatosan megengedte a tizenkét százalékot.²

A korai kereszténység fellépett a kamat minden formájával szemben, mivel munka nélküli jövedelemnek tekintette, és uzsoraként, azaz bűnként fogta fel, amely szemben állt a keresztény testvéri szeretettel. Az egyházatyák az egyháziak számára különösen galád cselekedetnek tartották a kamatszedés minden formáját.³ A niceai zsinat (325) elrendelte a kamatszedő papok egyházihivatal-vesztését és kizárásukat az egyháziak sorából.⁴ Nagy Szent Leó pápa (440–461) pedig ezt kiterjesztette a világiakra is.⁵

¹ Professor emeritus, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai Jogi Történeti Tanszék. Kapcsolat: laszlo.blazovich@juris.u-szeged.hu.

² Peter Landau: Zins. In Adalbert Erler – Ekkehard Kaufmann – Ruth Schmidt Wiegand (szerk.): *Handwörterbuch der deutschen Rechtsgeschichte* 4. Berlin, Erich Schmidt, Bd. 4. 1996. 1707–1713. hasáb; Hans-Jürgen Becker: Zinsverbot. In Erler–Kaufmann–Schmidt Wiegand (1996): i. m. 1719–1722. hasáb.

³ Becker (1996): i. m. 1719. hasáb.

⁴ Aemilius Friedberg: *Corpus iuris canonici. Pars prior. Decretum Magistri Gratiani*. Leipzig, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, [1879] 1959 (Decretum Gratiani) d. 47. c. 2.

⁵ Decretum Gratiani C. 14. qu. 4. c. 4.

Maga a kamattilalom a *Bibliára* (*Leviták könyve*) vezethető vissza. Lukács pedig evangéliumában tiltja a kamatszedést.⁶ A *Második törvénykönyv* a zsidóknak tiltja a testvéreiktől, a zsidóktól történő kamatszedést, azt csak az idege-nektől teszi lehetővé,⁷ amit a középkorban is megengedtek számukra, nem kis ellenszenvet váltva ki velük szemben. A kamatszedést engedélyezték a zsidóknak, a lombardoknak, hazánkban az izmaelitáknak, amit az uralkodók is biztosítottak számukra.

Az egyház a kánonjog eszközével fenyegető büntetésekkel, például becsületvesztéssel, kiátkozással a középkor során mindvégig igyekezett akadályozni a kamatszedést, amit több zsinaton felvetett. 1311-ben a vienne-i zsinaton például minden, a kamatszedéssel ellentétes törvényt eltöröltek.⁸ A különbség azonban a kamatot illetően a kánonjogászok és a gazdasági jog képviselői között mindvégig megmaradt. Az ötödik lateráni zsinat 1515-ben megújította a tilalmat, ugyanakkor elismerte a zálogház intézményét, így a zálogjog által biztosította a kölcsönadást, jóllehet kamat nélkül, azonban meghagyta a kezelési költséget, amelyből nem lehetett kideríteni, hogy mennyi belőle a kamat. A vitában Aquinói Szent Tamásé (1224/25–1274) az érdem a feloldás keresésére, ugyanis elismerte a tőke hasznát hajtó voltát.⁹ A városokban a római jog terjedése és a kánonjog tekintélyének a csökkenése a 15. század végétől elősegítette a kamatszedés lehetőségét, majd a reformáció a folyamatot nagy lépésekkel vitte tovább. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az egyes tartományokban és városokban a középkor szellemiségéből következően másképpen próbálták a kánonjog és a gazdaság szabályait a gyakorlatban egyeztetni. Erre adnak példát az alábbiakban bemutatott két jogkönyv szabályai.

Elsőként bemutatott részletünket az itáliai San Pietróból származó, Bolognában végzett és tanító, majd Nápolyban egyetemi tanárként római jogot előadó Raymundus Parthenopeis *A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata* című kötetéből vettük, annak is harmadik könyvéből, amely a kötelmi és büntetőjogot tartalmazza. A kamat tárgyalásának a 36. fejezetet (*Caput*) szentelte, elhelyezve azt a büntetőjogi fejezetek között. Művét (*Summa legum brevis, levis atque utilis*) a 13. század második felében készítette, majd az Anjou királyok idején feltehetően a velük jövő nápolyiak által került Magyarországra és Lengyelországba, majd elterjedt a délnémet területeken. E helyeken szubszidiárius forrásként forgatták. A *Summa...* tudományos ismeretterjesztő mű. Az intérciós módszerrel (személyek, dolgok, kötelmek) tárgyalja elsősorban a magánjogot. Fő forrása

⁶ Lev. (3Móz) 25:36-37; Lk. 6:34-35.

⁷ MTörv.(5Móz) 23:19-20.

⁸ Clementinae 5. 5. In Aemilius Friedberg: *Corpus iuris canonici. Pars secunda. Decretalium collectiones*. Leipzig, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, [1881] 1959. 1129–1212. hasáb.

⁹ Becker (1996): i. m. 1720. hasáb.

Justinianus *Institutiones* című műve lehetővé tette, amelynek használata során nem zárhatjuk ki a közvetítő alkotásokat, amelyekből ugyancsak sokat merített. Mint a római jog kiváló ismerője, Nápolyban oktatta is, bizonyára jól ismerte az *Institutiones*.¹⁰

„Mivel jelentéktelen, szinte semmi különbség nincs a tolvajlás, a rablás és a kamat között a kártérítés törvényét illetően, ezért következőképpen a kamatról csak egy keveset kell elmondanunk, bármennyire is nem fordul elő a bíróságainkon. És először, mi a kamat, miért mondják uszorának, milyen szerződésben van jelen a kamat, milyen esetekben megengedett a kamat, hogyan kényszerítik a hitelezőket és az örököseiket a kamatuzsora visszaadására.

Először az uszorakamat mindaz, ami azért járul a kölcsönadott pénzhez, mert gonosz szándék vagy szerződés előzte meg.

Azért mondtam »kölcsönadott pénz«, hogy megemlíthessem a kölcsönszerződést, amelyben egyedül valósul meg a kamat. Mert a bérelt dologgal kapcsolatban, ha valami átadásra vagy elfogadásra kerül, nem a kamat, hanem a bér kifejezést használják, amely mindig a bérelt dologhoz járul. Ugyanis kettős különbség van a kölcsön és a dologbérlet között, mert a bérbe adott dolog esetében a tulajdon nem kerül átruházásra, ám a kölcsönben átadják. És mert a dologbérlet kockázatát a bérbeadó viseli, a kölcsönt pedig az adós, és ezért a közmegegyezés szerint bér szedhető és fogadható el a bérelt dologgal kapcsolatban.

Mondtam, hogy gonosz szándék előzi meg, mert csak a nyereség reménye és az utána való sóvárgás hozza létre a kamatot, a kölcsönzés oka legfőképp ezen alapszik. Bármennyire is remél valamit másodlagosan díjazásként az ember, akkor nem mondják kamatnak, jöllehet valaki mellékes dologként várja, hogy visszakapja. Ugyanis ekképpen az adós a természetjog által van kötelezve a hitelezőnek a visszaadásra, vagy valamilyen szolgálat teljesítésére.

Mondtam, hogy szerződés, mert ha az adós köszönettel és szabadon ad valamit a hitelezőnek leginkább az adósság megfizetése után, az nem vezet kamathoz, ugyanis a bérbe vevőre nem került rá a bűnnek a pettye, mivel semmiféle kötelezés nem játszott szerepet, az nem kapzsi követelésből kifolyólag történt.

Azt mondják, hogy az uszora azt jelenti: »mintha a haszoné lennél«, azaz a pénzé. A pénz nevében ugyanis benne foglaltatik az egész, amit az emberek birtokolnak.

A kamat tehát csak a kölcsönszerződésekben valósul meg, amiről utólagosan a következő kerülhet bemutatásra. A kölcsön ugyanazon értelemben jelenik meg azokkal a dolgokkal kapcsolatosan, amelyek számban, súlyban és mértékben fejeződnek ki, amelyekről fentebb szó esett. A kölcsön megnyilvánul mindazonáltal más tárgyakban is, amelyet már elbeszéltünk. Hogyha pénzt kölcsönözök neked, és te azt ígéred nekem, hogy lovat, ruhát, ingatlanokat vagy hasonlót adsz, amit a kamattal megfelelő értékűnek becsülnek.

Mindazonáltal a kánonjog nyomán kamatot hét esetben szabadon kérhetünk.

¹⁰ Minderre lásd Raymundus Parthenopeis: *A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata* (megjelenés alatt). A fordítás alapja: Alexander Gál (szerk.): *Die summa legum brevis levis et utilis des sogenannten Doctor Raymundus von Wiener-Neustadt. Im Auflage und mit Unterstützung der Savigny Stiftung sowie der Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft*. Weimar, Hermann Böhlau, 1926.

Először, amikor egyházi javadalom világi kézbe kerül, és ha azt a világi személy rosszul kezeli, akkor azt az egyház vagy egyházi személy zálogba vissza tudja venni, a javadalom hasznát nem fogja beszámítani a vagyonba, hogy legalább ezen a módon az egyházi vagyon a laikus kezéből visszakerüljön.

A második eset az, amikor a kezes kifizeti a tartozást és a kamatot éppenséggel azért, mert esküt tett, akkor a kezes jogosan követelheti az adóstól a kamatot, amelyet ő helyette kifizetett. És senki sem tartozik kamatot fizetni, csak az, aki megesküdött arra, hogy kamatot ad, mert jobb ugyanis a kamatot kiegyenlíteni, mint az esküt megszegni.

A harmadik eset az, amikor egyházi kamatot kérnek, az pedig az egyházi rendelkezés szerinti bírság, amelyet szabadon lehet követelni a vagyonton túl is.

Negyedik eset az, amikor a kamat nem kamatként kerül követelésre, hanem mintegy közvetítőként, azaz a kárenyhítés, nem pedig a haszon megszerzésének helyzete miatt. Mivel az adós késlekedett a fizetésben, amelyből károk keletkeztek, és az ilyen károkat mondják növekményeknek és nem kamatnak, amint megnyilvánul ez a jó-hiszeműen kötött szerződésekben, amelyekhez a károk mindig oda vannak kapcsolva, és szabadon szedhetők.

Az ötödik eset a bérleti szerződésben rejlik, amely szerint szabadon el lehet venni valamit a vagyonton túl, azaz a birtok tulajdonlásán túl, tudniillik azon értékeket, amelyek a bérbe adott dologhoz tartoznak.

A hatodik eset a kockázat figyelembevétele.

A hetedik eset az, amikor birtokok az após által a vő részére kifizetett zálogösszeget vannak lekötve, akkor a haszon nincs beleszámolva a vagyonba, mert a hitbért eszerint állapítják meg, hogy ebből könnyítsék a házasság terheit. Ezért, amikor pénzben fizetett hitbér fejében birtokot kötnek le, akkor a pénz méltányos nyereségéből a házasság terheit teszik könnyebbé, illetéknépp a birtok hasznaiból is, amelyek a pénz helyébe jönnek.

A nyilvánvaló kamatszédőket és örökösüket is az egyházi törvények szerint kényszerítik a kamatok visszaadására, mert kiátkozzák őket, és nem szolgáltatják nekik ki Krisztus testét, és a temetőikben nem temetik el őket. A világi törvények szerint is kényszerítik őket a visszaadásra, mert ha nem adják vissza, amivel tartoznak, ne adják nekik vissza, amivel nekik tartoznak. Továbbá a jog és a tisztesség szempontjából becsületvesztettek lesznek, és az útlágazásnál lesznek eltemetve.”¹¹

A szerző a fejezet első mondatában a kor hivatalos egyházi szemléletének megfelelően siet kijelenteni, hogy a kamatszédést a bűnök közé sorolja, a kártérítést

¹¹ „Sed quia parum aut ní(c)hil interest inter furtum, rapinam et usuram quoad restitutionis legem, igitur consequenter de usura modica sunt dicenda, quamvis de foro nostro non existant. Et primo quid sit usura, unde dicatur, in quo contractu fiant usure, in quibusne casibus permittantur usure, qualiter usurarii et eorum heredes compellantur ad restitutionem usurarum. De primo usura est quidquid sorti occidit mala intencione precedente vel pacto.

Sorti ideo dico, ut notem contractum mutui, in quo solo committitur usura. Nam ex re locata si aliquid datur vel accipitur, non dicitur usura sed merces, que (semper) rei locate accedit. Est enim duplex differentia inter mutuuum et locatum, quia in re locata dominium non transfertur, sed in mutuo (tamen) transfertur. Eciam quia periculum rei locate ad locatorem pertinet, periculum autem mutui ad debitorem spectat et ideo convenienter merces de re locata exigitur et recipitur, sed non dicitur usura.

illetően nem lát különbséget a tolvajlás és rablás, valamint a kamat között. Továbbá jöllehet a (városi) bíróságokon nem fordulnak elő ezzel kapcsolatos ügyek, mégis szól keveset a kamatszedésről. E vezérmondatok után szerkesztési szokásának megfelelően néhány szóval rögzíti a fejezet tartalmát, azaz mintegy vázlatyszerűen összefoglalja, miről fog szólni.

A kamat tehát a pénzkölcsönhöz (tőkéhez) kapcsolódik, járulékos kötelelem, ha benne a felek megállapodtak. Pontosan fogalmaz, ám a gonosz szándék

Intencione mala procedente dixi, quia (sola) spe et expectatione lucri usura committitur, cum causa mutuandi principaliter in hiis ponitur. Si autem ex caritate et dilectione fiat mutuum, tunc non dicitur usura, quamvis secundario aliquid speret pro retributione. Nam forte naturaliter debitor obligatur mutuanti ad antidotum vel ad aliquid servitium faciendum.

Dixi vel pacto, quia si gratis et liberaliter debitor offert aliquid mutuatori, maxime post debitum solutum, illud non inducit usuram, quia nulla obligatio suscipientis culpam macule ingerit, que non ex avari petitione procedit.

Usura dicitur quasi usus eris, id est pecunie. Pecunie enim nomine continetur totum, quod homines habent.

Usura ergo solum committitur in contractu mutui, de quo subsequenter hic agetur. Mutuum autem solummodo contrahitur in hi(i)s rebus, que consistunt in numero, pondere et mensura, de quibus supra dictum est. Committitur tamen etiam (mutuum) in aliis rebus quam in iam narratis. Ut si mutuo tibi pecunias et tu promittis michi darc equum, (vestem, predia) vel simile, quid pro usura censetur.

In septem tamen casibus secundum iura canonica licite petuntur usure.

Primus cum laico beneficium ecclesiasticum assignatur et si idem laicus male tenet, tunc potest ecclesia vel persona ecclesiastica illud in pignore recipere nec fructus computabit in sortem, ut saltem hoc modo res ecclesiastica de manu laici redimatur.

Secundus casus (est), cum fidejussor solvit debitum et usuras, forte quia iuravit, tunc fidejussor licite exigit a debitore usuras, quas pro ipso persolvit. Nullus autem tenetur ad solvendas usuras, nisi qui iuravit ipsas dare, melius est enim usuras dare quam iuramentum frangere.

Tercius casus est, cum petitur usura canonica, hoc est pena a canone constituta, que licite potest exigi ultra sortem.

Quartus casus est, cum petitur usura non tanquam usura, sed tanquam interesse, id est loco dampni vitandi non lucri captandi. Quia debitor fecit moram in solvendo, de qua dampna eveniunt et talia dampna dicuntur incrementa, non usure, ut patet in contractibus bone fidei, in quibus semper dampna adjiciuntur et licite percipiuntur.

Quintus casus est in contractu locacionis, in quo licite percipitur aliquid ultra sortem, id est ultra rei dominium, scilicet merces, quo rei locare accedit.

Sextus casus est ratione incertitudinis.

Septimus casus, cum possessiones a socio sunt genero pro numerata pecunia pignori obigate, tunc fructus non computantur in sortem, quia dos ad hoc constituitur, ut onera matrimonii ex ea sustententur. Unde cum pro pecunia dotali predium obligatur, tunc sicut ex honesto lucro pecunie onera matrimonii sustentantur, sic et ex fructibus predii, qui in locum prodiu succedunt. Compelluntur publici usurarii et etiam eorum heredes ad restitutionem usurarum secundum canones, quia excommunicantur et corpus Christi ipsis non datur et in cimiteriis non sepeliuntur. Secundum leges compelluntur reddere, quia si non reddunt quod debent nec reddetur eis quod ipsis debetur. Item erunt infames de juri et de honesti et in bivio sepeliuntur.”

beillesztéséről nem feledkezik meg. Majd ezek után pontosít, és szétválasztja a kölcsönt és a bérletet. Világosan magyarázatát adja a különbségnek. A kölcsönben tulajdon átadásra kerül sor, míg a bérlet esetében nem, ezért a kockázat (használat és gyümölcsöztetés) fejében bér szedhető, a kölcsön esetében pedig nem, mert tulajdonátruházás történt. E fejtegetést a római jog alapján teszi meg.¹²

A következő két bekezdésben a szerző szétválasztja a szerződésben kikötött kamatot, illetőleg azt, amikor valaki a kölcsön visszaadása után, amely a természetjog alapján kötelessége az adósnak, vár valami díjazást, amit az adós önként ajánl fel, akkor nincs kamatról szó. Miután tisztázta az uzsora(kamat) szó jelentését, visszatér a kölcsönszerzés és a kölcsön elemzésére, és utal a korábbiakban a mű kölcsönről írt fejezetére. A római jogi ismerete itt is felfedezhető.¹³ Tehát kölcsön testet öltött dolgokban ugyancsak megnyilvánulhat.

Miután az általános, fogalmi részeket leírta, rátér arra a hét esetre, amelyekben a kánonjog lehetővé teszi a kamatot. Az elsőben egyházi birtok visszavételéről esik szó. A leírást az alábbi módon értelmezzük. A rossz kezelés miatt hasznat nem hozó birtok birtokosának az egyház kölcsönt ad, amelynek fejében az ingatlant zálogként magához veszi. A javadalom hasznát nem számítja be a vagyonba, az tehát az egyházé lesz mintegy a kölcsön kamata fejében, ami ilyen módon elkerülhető, hiszen nem a kölcsön után szed az egyház járadékot, hanem a birtokot gyümölcsözteti. Mivel a zálogbirtokot a zálogba adó, a kölcsönt felvevő általában nem tudja visszaváltani, az a kikötött idő után a hitelezőé, itt az ügylet során az egyházé lesz.

A második történetben a kezes esküt tett a kölcsön és a kamat kifizetésére. Miután teljesített, jogosan követelheti az adóstól a kölcsön összegét és a kamatot, mert megesküdött a kamat kifizetésére, ugyanis célszerűbb a kamatot kifizetni, mint esküt szegni, azaz esküszegővé válni. A hitelező és az adós között az egyezés során született kamat sorsára a szerző nem tér ki.

A harmadik esetben a szerző szerint az egyházi kamat azért szedhető, mert azt az egyház bírsággként fogja fel, amire akkor kerülhet sor, amikor valaki az egyházi adót vagy járadékot nem fizeti ki, és ezért büntetésként bírsággal sújtják. A magyar történelemben Lépes György erdélyi püspök 1437-ben élt a fenti lehetőséggel.¹⁴ A kamatra – amint említettük – a *Decretum Gratiani*, a *Liber Extra*, a *Liber Sextus* és a *Clementiae* több helyén találunk határozatokat.¹⁵

¹² Molnár Imre – Jakab Éva: *Római jog*. Szeged, Diligens, 2001. 197–198, 310–316.

¹³ A kölcsönre lásd Molnár–Jakab (2011): i. m. 297.

¹⁴ Benda Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig*. Budapest, Akadémiai, 1981. 256.

¹⁵ *Decretum Gratiani* d. 47. c. 2., C. 14. qu. 4. c. 8., *Liber Extra* 5. 19. 3., *Liber Sextus* 5. 5. 1., *Clementinae* 5. 5. Friedberg [1881] (1959): i. m.

A negyedik pontban azokat a helyzeteket sorolja fel a szerző kissé általánosan, amely esetekben már Aquinói Szent Tamás engedélyezi a kamat szedését, természetesen nem kamatként, hanem az esetlegesen felmerülő kár enyhítéseként, amely az adós késlekedése vagy más esemény miatt elmaradó haszon esetén fordulhat elő, továbbá idetartozik a szerződésekbe foglalt bírság.

Az ötödik a bérlettel kapcsolatos. Mint ismeretes, a bérlet nem tartozik a kamatszedés fajtái közé, mert tulajdonátadás nem következik be, ám a bérbe adott dologhoz tartozhatnak egyéb értékek, mint például egy ház esetében bizonyos lakórésznek vagy az udvar egy része kiadásának a lehetősége lakásra vagy tárolásra, illetőleg az ingatlan egy részének a kölcsönadása; ezek mind hasznot hozhatnak a bérlőnek éppen úgy, mint egyes szolgalmak bérbeadása.

A hatodik esetként Raymundus a kölcsön kockázatát említi, amit voltaképpen a negyedik pontba is besorolhatnánk. Példájaként fentebb a tengeri szállítást említettük, amelyre már Justinianus császár engedélyezte a több mint kétszeres, tizenkét százalékos kamatot.

A hetedik eset az elsőhöz hasonló, csak itt nem az egyháznak juttatnak kölcsön fejében zálogbirtokot, hanem az após köt le az adóstól mint hitelezőtől a veje részére zálogbirtokot, amelynek hasznát adja hitbérként a vejének.

A befejező rész fenyegetéseket tartalmaz, ugyanis azokat, akik nem adják vissza a beszedett kamatokat, az egyházi törvények tanítása szerint kiátkozzák, sőt a világiak is a visszaadásra kényszerítik őket, mert ők sem kapják vissza az összeget, és becsületvesztettek lesznek. Ezzel lesz kerek a fejezet, mert Raymundus visszaul az első mondatra, amelyben a kamatszedést a nagybirtok közé sorolta.

A Budai jogkönyv, mint ismeretes, a későbbi kiegészítéseket nem tekintve a 15. század első évtizedében keletkezett, szerzőjének Mollay Károly Johannes Sibenlindert tartja. A vegyes szabályokat tartalmazó III/2. részben található a bérleti díjról szóló szabály,¹⁶ amely rész elején áll az alábbi részlet:

„Ha egy ingatlan – ami után zálogkamatot fizetnek – valakinek megvásárolt tulajdona lesz, és a zálog megszűnt, mivel az ingatlant megvásárolták, akkor az illető váltsa meg a zálogjogot is; és ő egy forintot tíz forinttal váltson meg, ahogyan a város által jóváhagyott oklevél is tartalmazza.”¹⁷

¹⁶ Blazovich László – Schmidt József (szerk.): *Buda város jogkönyve II.* Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2001. 225. sz.

¹⁷ „Daß erb, do von man purg recht dyent, deß mannes gekauftes erb Vnnd das purg recht ist nicht dar auf pliben, da man das erb het kaufft, So mag der man des purgrechten ap loßenn als vil vnnd er wil eynen gulden Ir mit czeben gulden, als das dý stat prieff hat.” Karl Mollay (szerk.): *Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn.* Budapest, Akadémiai, 1959.

Az ingatlan, amelyért zálogkamatot fizetnek, úgy került a hitelező birtokába, hogy kölcsönt adott az adósnak, aki ezért ingatlanát zálogba adta a hitelezőnek, majd visszabérelte ezt, és ennek fejében bért fizetett, azaz zálogkamatot. Ezzel elkerülték a pénzkölcsön után a tiltott kamatfizetést. Raymundusnál láttuk ennek lehetőségét, engedélyezett voltát. Egyébként nem egy esetben előfordult: az adósnak összejött a pénze, és vissza szeretne volna váltani a zálogingatlant. A hitelező ez alól igyekezett kibújni, mert elvesztette volna biztos jövedelemforrását. Miután megvásárolták az ingatlant, akkor a vevőnek meg kellett váltania a zálogjogot is, azaz a kamatjogot, ami által a hitelező biztosította magának a jövedelmét. A megváltás során egy kamat forintot tíz forinttal kellett megváltani, tehát tízforintnyi értékért egy forint kamatot, azaz tíz százalékot fizettek. A kamatláb tehát 10 százalék volt.

Amint a bevezetőben láttuk, a zsidók számára a kánonjog engedélyezte a kamatszedést. A jogkönyv 192. szabálya erről szól:¹⁸ „A zsidók uzsorájáról nem akarok semmit se mondani, mert nekik a parancsolat értelmében a keresztényekkel együtt dolgozniuk kell, és nem uzsorát szedni másoktól. Aki ezután uzsorát ró ki, vagy még másikat is vesz, az az utolsó ítélet napján felel ezért.”¹⁹

Az artikus címe *(A zsidók azon kötelezettségéről, hogy ne vegyenek uzsorát)* tiltja a zsidók uzsoráját, a kamatszedést, de a szövegben ez a tiltás nem tűnik egyértelműnek. A keresztényeket azonban tiltja a kamatra kötelezéstől, és harmadik személyként a kamat megvásárlásától, amit természetesen a gazdasági szempontok miatt nem tartottak be. Bizonyítja ezt az is, hogy a jogkönyv az európai szokásnak megfelelően tiltja a templomi tárgyakra²⁰ adott kölcsönt a zsidók részéről.

A két jogkönyv fejezetei részletesen tárgyalják a hitelt, a vele járó kamatot, a kölcsön formáit és a pénzkölcsön egyik elkerülő módját, a zálogot. Az egyház tiltása ellenére létüket megkívánta a gazdasági élet. A városokban éppen úgy éltek vele, mint az őket körülvevő feudális világban, aminek számos példáját láthatjuk a középkori Magyarországon, akárcsak Európa más országaiban.

¹⁸ Mollay (1959): i. m. 192.

¹⁹ „Von der Juden gesuch wil ich nitcz sagen, wen sye sullen nach gepot, sam dÿ Christen, arbaiten, Wnnd keÿn gesuch nemen von ymand. Wer dar vber yn verhengt ader andern czu nemen, der ver antburt das selbig am Jungsten tage.”

²⁰ Mollay (1959): i. m. 197.

Irodalomjegyzék

- Becker, Hans-Jürgen: Zinsverbot. In Adalbert Erler – Ekkehard Kaufmann – Ruth Schmidt Wiegand (szerk.): *Handwörterbuch der deutschen Rechtsgeschichte* 4. Berlin, Erich Schmidt, Bd. 4. 1996. 1719–1722. hasáb.
- Benda Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig*. Budapest, Akadémiai, 1981.
- Blazovich László – Schmidt József (szerk.): *Buda város jogkönyve II*. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2001.
- Friedberg, Aemilius: *Corpus iuris canonici. Pars prior. Decretum Magistri Gratiani*. Leipzig, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, [1879] 1959.
- Friedberg, Aemilius: *Corpus iuris canonici. Pars secunda. Decretalium collectiones*. Leipzig, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, [1881] 1959.
- Gál, Alexander (szerk.): *Die summa legum brevis levis et utilis des sogenannten Doctor Raymundus von Wiener-Neustadt. Im Auflage und mit Unterstützung der Savigny Stiftung sowie der Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft*. Weimar, Hermann Böhlau, 1926.
- Landau, Peter: Zins. In Adalbert Erler – Ekkehard Kaufmann – Ruth Schmidt Wiegand (szerk.): *Handwörterbuch der deutschen Rechtsgeschichte* 4. Berlin, Erich Schmidt, Bd. 4. 1996. 1707–1713. hasáb
- Mollay, Karl (szerk.): *Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn*. Budapest, Akadémiai, 1959.
- Molnár Imre – Jakab Éva: *Római jog*. Szeged, Diligens, 2001.
- Parthenopeis, Raymundus: *A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata*. (Megjelenés alatt.)